



**AJER**  
AKADEMIC JOURNAL OF  
EDUCATIONAL RESEARCH

# ISSUE 3

**AKADEMIC JOURNAL  
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)  
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

**APRIL 2024**

**[WWW.AJERUZ.COM](http://WWW.AJERUZ.COM)**

## KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARDA O'QISHGA BO'LGAN QIZIQISHLARNI RIVOJLANTIRISH

*Umarova Gulhayo Murodiljon qizi*

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

**Аннотация:** В целях всестороннего развития интереса к учебе у учащихся младшего школьного возраста считается целесообразным учитывать психологическое, физиологическое, семейное окружение и интересы учащегося. Интерактивные методы эффективны в обучении студентов междисциплинарности, независимым исследованиям и самостоятельному мышлению.

**Ключевые слова:** Психика, мышление, кластер, технологии, интерактив, мелкий школьный возраст, физиологический, командный, социальный, внимание, память.

**Summary:** It is considered appropriate to take into account the education, physiological, physical environment, and interests of students of junior school age to help them improve their learning. Interactive methods are effective in teaching students to interdisciplinarity, independent research and independent thinking.

**Key word:** Psychic, thinking, cluster, technologies, interactive, small school Age, physiological, team, social, attention, memory.

Kichik maktab yoshi davriga 7-11 yoshli boshlang'ich (1-4)-sinflarning o'quvchilari kiradi. Bola maktab ta'limiga bog'chada tarbiyalanayotganda tayyorlanadi. Bunda u maktabda o'quvchilarga qo'yiladigan har xil talablar bilan tanishadi, fan asoslarini o'rganish uchun biologik va psixologik jihatdan tayyor bo'ladi. Ta'limga psixologik tayyorgarlik deganda, bolaning obyektiv va subek'tiv jihatdan maktab talabiga munosibligi nazarda tutiladi.

Bola maktab ta'limiga avval psixologik jihatdan tayyorlanadi. Binobarin, uning psixikasi bilim olishga yetali darajada rivojlanadi. Shu yoshdagi bola idrokining o'tkirligi, ravshanligi, aniqligi o'zining qiziquvchanligi, dilkashligi, ishonuvchanligi, xayolining yorqinligi, xotirasining kuchliligi, tafakkurining yaqqolligi bilan boshqa yoshdagi bolalardan ajralib turadi. Maktab ta'limiga tayyorlanayotgan bolada diqqat nisbat uzoq muddatli va shartli barqaror bo'ladi. Bola diqqatining xususiyatlari roli va syujetligi o'yinlarda, rasm chizish va qurish-yasash mashg'ulotlarida, loy hamda plastindan o'yinchoqlar tayyorlashda, o'zgarlar nutqini idrok qilish va tushunishda matematik amallarni bajarishda, hikoya tinglash va tuzishda ko'rinadi.

Bu davrda o'z diqqatini muayyan obyektga yo'naltirish, to'plash, taqsimlash bo'yicha ma'lum darajada ko'nikmaga ega bo'lib, o'z diqqatini boshqarish va kerakli

paytda to'plashga intiladi. Uning xotirasi qiziqarli, ajoyib-g'aroyib, kishini taajjubga soladigan ma'lumot va hodisalarni puxta esda olib qolish, esda saqlash, esga tushurish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu davrgacha bevosita kattalar rahbarligida u yoki bu axborotlarni o'zlashtirib kelgan bo'lsa, endi o'z xoxish-irodasi bilan zarur ma'lumotlar to'plashga, o'z oldiga aniq maqsad va vazifa qo'yishga harakat qiladi. Bolaning ana shu faolligi xotirasining muayyan darajada rivojlanganini bildiradi. U she'r, hikoya va ertaklarni esda qoldirish uchun ko'p takrorlash, ijod olishning eng qulay yo'l va usullaridan foydalanishi ta'lim jarayonida unga juda qo'l keladi.

Tajribadan ma'lumki, bolaning nutqi maktab ta'limiga tayyorgarlik bosqichida kattalar bilan muloqotga kirishish, kishilarning fikrini uqib olish va to'g'ri idrok qilish daraasida, nutqining tuzilishi esa grammatika qoidalariga mos, mantiqiy izchil, ifodali, miqdor va ko'lam jihatidan fikr almashishga yetarli bo'ladi. U eshitgan va ko'rganlari to'g'risidagi ma'lumotlarni tushuna oladi. O'zidagi axborotlarni muayyan tartibda bayon qila biladi, aqly faoliyat operatsiyalaridan o'rinli foydalanadi.

Bola maktab ta'limiga psixologik tayyorlanishining subyektiv tomoni ham mavjuddir. Uning maktabda o'qish xohishi, intilishi, katta katta yoshdagi odamlar bilan muloqotga kirishish istagi mazkur tayyorgarlik bilan uzviy bog'liqdir. Bolada shu davrga kelib, o'qish, bilim olish haqida to'g'ri tasavur shakllanadi. U maktab jamoasi a'zolarining mas'uliyatli vazifalarini anlaydi va ularga itoat qilishg, ularning ko'rsatmalarini bajarishga moyil bo'ladi. Lekin bolalar hammasi bir xil emasligi sababli ular o'rtasida muhim farqlar vujudga keladi. Ba'zi bolalar maktabga butun vujudi bilan talpinadi, o'qishga qancha vaqt qolganini uzluksiz sanaydi, o'quv ashyolarini oldinroq tayyorlab qo'yishga harakat qiladi. Boshqa bir bolalar esa maktabdan voz kechishgacha borib yetadi. O'qishga salbiy munosabatdagi bolalar ta'lim muhitiga kurashishga qiynaladilar, qator ruhiy musiqalarda duch keladilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchisi biologik jihatdan nisbatan uyg'un o'sadi, uning bo'yi va og'irligi, o'pkasining hajmi mutanosib rivojlanadi. Biroq, bolaning umurtqa pog'onasi va ko'krak qafasining suyaklari qotib yetmagan bo'ladi. Bu esa uning suyak tuzilishi takomillashib bo'lmaganini ko'rsatadi. Yurak muskullari tez o'sadi, qon tomilarining diametri sal kattaroq bo'ladi miyaning og'irligi boshlang'ich sinflarda 1250-1400 grammni tashkil etadi. Miya po'stining analitik-sitetik faoliyati takomillashadi, qo'zg'alish bilan tormozlanish o'rtasidagi munosabat o'zgaradi, lekin nisbatan ustunlikka ega bo'ladi. Shuning uchun bolaning to'g'ri o'sishiga g'amxo'rlik qilish kerak, toliqishni oldini olish, o'qish va dam olish rejimiga qat'iy rioya etish zarur.

Maktab ta'limi o'quvchining turmush tarzini, ijtimoiy mavqeini, sinf jamoasi va oila muhitidagi ahvolini o'zgartiradi, uning asosiy vazifasi o'qishdan, bilim olish, ko'nikma va malakalarni egallash, tabiat va jamiyat to'g'risidagi qonuniyatlarni o'zlashtirishdan iborat bo'lib qoladi. Ta'lim muayyan darajada uyushqoqlik, intilish, irodaviy zo'r berish, faollik va maqsadga muvofiq faoliyatni talab qiladi. Ixtiyorsiz hatti-

harakat o'rnini anglashilgan, rejali, aqliy mehnat egallay boshlaydi. O'quvchi doimo tengtoshlari bilan birga muayyan sinf jamoasida bo'ladi. Demak, uning oldida hamma vaqt sinf jamoasining manfaatini himoya qilish, shahsiy istaklarini umumjamoalilik intilishiga bo'ysundirish, o'zaro yordam, o'zaro talabchanlik, ijtimoiy javobgarlik va burch hislarini egallash vazifasi turadi. Ta'lim jarayonida esa o'quvchi oldiga qo'yiladigan talablar tobora ko'payib va murakkablashib boraveradi.

Shuningdek bolaning yetakchi faoliyati o'zgarishi bilan katta yoshli kishilarning unga munosabati ham o'zgaradi. Ayni paytda yangi faoliyat sababli o'quvchi bolaning o'z asosiy faoliyatiga yangi munosabati paydo bo'ladi. Uning burch hissi o'sa boradi, u o'zining o'qishi shart ekanligini, o'qish o'zining burchi ekanligini va belgilab qo'yilgan tartib qoidani bajarishi shart ekanligini anglaydi. Bundan tashqari bolada yaxshi o'qish istagi ham tug'iladi. Demak, bola o'quvchi bo'lib qolgach, o'ziga ham boshqacha qaraydigan bo'ladi, chunki u endi katta, jiddiy ishga qo'shildi, u – o'quvchi. Ana shu paytdan boshlab shaxsning o'zini anglash o'ziga ongli munosabati kuchaya boradi.

O'qishning dastlabki kunidanoq kichik maktab yoshidagi bolaning o'sishini xarakteratga keltiradigan turli ziddiyat qarama-qarshiliklar, ichki ixtiloflar vujudga keladi. Ana shular zaminida boladagi psixik kamolotning darajasi va ijobiy hislatlar bilan talablar o'rtasidagi qarama-qarshiliklarning paydo bo'lishiga olib keladi. Talablarning tobora ortishi bolaning psixik jihatdan to'xtovsiz o'sishini taqozo etadi va shu berik zanjirning uzluksiz harakati natijasida insonning kamoloti amalga oshadi.

Kichik maktab yoshidagi bolaning muhim xususiyatlaridan biri unda o'ziga xos ehtiyojlar mavjudligidir. Bu ehtiyojlar o'z mohiyati bilan muayyan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga tevarak atrofdagi voqelikni o'zlashtirishga qaratilmay, balki faqat o'quvchilik istagini aks ettirishdan iboratdir. Shu ehtiyojlar o'z portfeliga, dars tayyorlash burchiga kitob qo'yish javoniga ega bo'lish istagi tuyg'usi yotadi, holos. Bundan tashqari bilimlar kunidagi shodiyona ayyom, o'quvchilik safiga qabul payti, maktab mamuriyati va o'quvchilarning unga bildirgan samimiy tilaklari yuqori sinf o'quvchilarining tabriklari bolaning his tuyg'usiga ijobiy ta'sir etadi. Sinfidagi o'rtoqlari bilan qatorlashib, saf totib yurishlari, birlashib o'ynash, oshxonaga borish, o'qituvchining o'g'itlari ham bolani o'ziga rom etadi.

Oradan ma'lum vaqt o'tgach shodiyona lahzalarning kamayishi bilan maktabning tashqi belgilari o'z ahamiyatini yo'qota boradi va o'qishning kundalik aqliy mehnat, irodaviy zo'r berish, yoqtirmagan narsa bilan diqqatni ta'minlash o'z xulqini idora qilish ekanligini anglaydi. Shunday aqliy mehnat ko'nikmasiga ega bo'lmasa uning o'qishdan ko'ngli soviydi, unda umidsizlik hissi tug'iladi. O'qituvchi esa bunday holning oldini olish uchun bolaga ta'limning o'yindan farqi, qiziqarliligi haqida ma'lumotlar berishi va uni shu faoliyatga tayyorlash kerak.

Birinchi navbatda ota-onalar bolada o'qishga xavas uyg'otishlari kerak, bolaning o'qishga istalgan yoqimli bir narsaga intilgandek intilishi va maktabning hamma

talablarini ko'ngildagi kabi idrok etishi ko'p jihatdan ota-onalarga bog'liq bo'ladi. Lekin bolada o'qishga ijobiy munosabatni tarbiyalab borish bilan birga, bolaga o'qish faqat yoqimli ish, deb uqtirmaslik lozim, uni o'quv faoliyatida uchraydigan qiyinchiliklarni va muvaffaqiyatsizliklarni yengib chiqishga tayyorlash kerak.

Birinchi sinf o'quvchilarining aksariyati zo'r ishtiyoq bilan maktabga boradi, o'quv faoliyatining juda muhimligini anglab, yaxshi o'qishga intiladi. Bolaning o'qish borasidagi bunday motivlarni o'quvchilarni ham ota-onalar ham har taraflama qo'llab quvvatlashlari va rivojlantirib borishlari kerak. Ota-onalar bolalarda tegishli malaka va ko'nikmalar, yana quloq sola bilish va o'quvchi bo'lish, kuzatish, esda qoldirish, katta yoshli odamlarning talablariga bo'ysunishi talablarini malakalari va ko'nikmalarini hosil qilishlari zarur.

Birinchi sinf o'quvchisida o'qish faoliyatining aynan o'ziga qiziqishi ko'zga tashlanadi. Maxsus tadqiqotlarda bolalar bilan keraksiz mashqlar o'tkazilgan va ularga oldindan bu mashqlar keyinchalik kerak bo'lmasligi aytilgan, lekin bolalar ularni bajonidil bajarishga kirishganlar. O'quvchi shaxsiy faoliyatda erishgan dastlabki yaxshi natija uni boshqa natijalarni egallashga undaydi. Uning o'qish faoliyatidagi birinchi mehnat mahsuli shodlik va quvonch his tuyg'usini keltirib chiqaradi. Masalan, ayrim o'quvchilar u yoki bu matnni bir necha marta o'qishga harakat qiladi. O'qish faoliyatiga qiziqish, uneing mazmuniga ham qiziqishni vujudga keltiradi bilim olish ehtiyojini tug'diradi va o'qish motivlarini tarkib toptiradi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchi bolaning qiziqishlari o'yin faoliyatiga asta-sekin ko'chadi, o'qishga xos qiziqishlar ko'rincha o'yinlar harakteri va mavzusiga ta'mir qiladi. O'quv jarayoni birinchi sinf o'quvchilarining diqqatini o'ziga tortadi, chunki o'qish maroqli, maktab talablarini ado etish ham zavqli hisoblanadi. So'ngra o'qish jarayonining o'ziga bo'lgan qiziqish o'qish samarasiga ko'chadi. O'quvchilar o'zlarining ijodiy aktivlik ko'rsatishlari bilan, qiyinchiliklarni yengib chiqishlari bilan bog'liq bo'lgan ayrim masalarni mustaqil ravishda hal qilayotgan paytlarida qiziqish osha boradi.

Ta'limning mazmuniga, bilimni egallashga qiziqish o'quvchining o'z aqliy mehnati natijasidan qiziqish o'quvchining o'z aqliy mehnati natijasidan qanoatlanish hissi bilan uzviy bog'liqdir. Bu his o'qituvchining rag'batlantirish hissi bilan uzviy bog'liqdir. Bu his o'qituvchining rag'batlantirishi bilan namoyon bo'ladi va o'quvchida samaraliroq ishlash mayli, istagi, ishtiyoqini shakllantiradi. Bolada paydo bo'lgan faxrlanish, o'z kuchiga ishonch hislari bilimlarini o'zlashtirish va malakalarini mustahkamlash uchun hizmat qiladi. Rag'batlantirish va jazolar meyorida bo'lsagina ularning tarbiyaviy tasiri ortadi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar faoliyatini baholash unda o'qishga ijobiy munosabatlarni shakllantirish muhim ahamiyatga egadir. Ma'lumki, maktablarda bolalarni og'zaki baholash odat tusiga kirib qolgan, chunki birinchi sinf o'quvchisi ana

shu baho tasirida o'z faoliyatini kuchaytiradi ijodiy izlanishga xarakat qiladi. Hatto o'quvchi dastlabki paytlarda "yaxshi" yoki "yomon" bahoning farqiga ham bormaydi ko'proq necha baho olgani qiziqtiradi. O'quvchining rag'batlantirilishi uning uchun eng muhim o'rinda turadi.

Ko'pchilik mutaxassis olimlar kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni baholash salbiy oqibatlariga olib keladi, deb hisoblamoqdalar. Ma'lumki, faqat baho uchun o'qish bilimning ishtimoiy ahamiyatini pasaytirishi mumkin. Shunga ko'ra bilimning tekshirishning boshqa usullarini topish hamda qo'llash hozirgi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Negaki, baholashning bola jamoati uchun ahamiyatini mutlaqo inkor qilish ham to'g'ri emas. Bahodan maslahat, yo'llanma, tavsiya, ko'rsatma sifatida foydalanish maqul.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning muhim xususiyatlaridan biri ulardagi o'qituvchi shaxsiga ishonch hissi va yuksak ehtiromdir. Shuning uchun ham o'qituvchining bolaga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish imkoniyati juda kattadir. Bola o'qituvchini aql-u donishmand inson deb biladi. O'qituvchi siymosida o'zining ezguniyati, orzu-istagi, ajoyib tuyg'ularni ro'yobga chiqaruvchi mo'tabar shaxsni ko'radi. O'qituvchining obro'si oldida ota-onalar, oilaning boshqa a'zolari qarindosh-urug'lari, tashin-bilishlarining nufuzi keskin pasayadi. Shu sababli o'qituvchining har bir so'zi qonun sifatida qabul qiladilar.

Bola psixik jihatdan o'sishi natijasida uning o'qituvchi mavqeiga munosabati o'zgaradi. Chunki unda ongli hatti-harakat ehtiyoji tug'iladi. O'quvchida bir talay muammolar savollar vujudga keladi. U hayotda hamma narsa o'zi o'ylagandek oson emasligini tushuna boshlaydi. Mazkur savollarga shaxsan o'zi javob topishga intiladi, shu savollarni boshqa odamlarga ham beradi.

Ta'lim jarayonida o'qituvchi o'zining obro'sidan oqilona, odilona va omilkorlik bilan foydalanib, o'quvchilarda, uyishqoqlik, mehnatsevarlik, o'qishga ijobiy munosabat, o'z diqqatini boshqarish, xulqini doraetish, o'zini tuta bilish, qiyinchiliklarni yengish kabi fazilatlarini shakllantirish lozim. Buning uchun har tomonlama ta'sir ko'rsatish usulini qo'llash kerak.

O'quv jarayonida bola xarakterining xislatlari: hamjihatlik, muntazamlilik, maqsad ko'zlash, sabot, saranjomlik, intizomlilik, mehnat sevarlik tarkib topadi. Tobora mustaxkamlashib boradigan bu hislatlar ham shaxsning muhim sifatlariga aylanadi. Bolalarda jamoa, o'rtoqlik hislarini, mehnatga ijobiy munosabatni kuchaytirib boradigan jamoaning tarbiyaviy ahamiyati yil sayin osha boradi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchining hayoti emotsional kechinmalarga boy bo'ladi. Bu yoshdagi bolaning hislari o'quv faoliyati bilan va atrofdagi odamlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar bilan ma'lum darajada bog'liq bo'ladi. O'quvchi bola o'zining ko'p narsani uddalay olishini, ancha narsa bilishini anglashi tufayli rohat qiladi va xursand bo'ladi. Muvaffaqiyatsizlikka uchraganda norozilik hissi tug'iladi.

Yangi materialni o'zlashtirishi, o'qituvchining tushuntirib berish jarayoni, kitoblar o'qish, mehnat jarayoni, rasm solish, ashula va ijodiy faoliyatning boshqa turlari o'quvchi bolada turli-tuman emotsiyalarni vujudga keltiradi. Bu yoshda shaxsning axloqiy sifatleri vatanga muhabbat, qahramonlarning mardligidan zavqlanish, burch hissi poklik masuliyalilik va boshqa hislat tarkib topadi. Boshqa kishilarning kechinmalarini tushunish kengaya boradi, hamdardlik singari shaxsiy hislatlar tarkib topadi.

O'quvchi bolalar o'quv va mehnat faoliyati jarayonida atrofdagi voqelik bilan o'zaro munosabatlarda qiyinchiliklarni bartaraf qilishga, maqsadga erishish uchun irodaviy zo'r berishga o'rganadilar. Shu tufayli boshlang'ich sinf o'quvchilarida, garchi hali juda oddiy shakllarda namoyon bo'lsa-da, shaxs irodaviy sifatlarning tarkib topishi uchun sharoit tug'iladi.

Xullas, bola maktabga qatnay boshlagach uning hayoti va faoliyatida muhim o'zgarishlar yuz beradi. Bu yoshda bola jismoniy, analitik-fiziologik va psixik jihadan maktab ta'limiga tayyorlanadi. U maktabga borgach o'quvchilarga qo'yiladigan har-xil talablar bilan tanishadi, fan asoslarini o'rganadi hamda shaxslararo munosabatlar ko'nikmalarini egallaydi.

Odam bolalik davridan biror faoliyatga kirishsa, sezgilari yaxshiroq o'sadi. Maktabgacha tarbiya yoshida sezgilar turli o'yinlarda o'sadi. Bu o'yinlarda xilma-xil xossalari o'yinchoqlar katta o'rin tutadi. Maktab yoshida o'qish, jumladan, moddiy narsalarning har xil xossalari bilan tanishish sezgilarning o'sishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Maktab o'quvchilarida, asosan farq qilish sezgirligi o'sadi. Ko'rish va eshitish sezgirligi, ayniqsa, tez o'sadi.

7 yoshdan 10 yoshgacha bolalarda ranglarning tuslarini sezish 45 foiz ortishi, 10 yoshdan 12 yoshgacha bolalarda 65 foizgacha ortishi olimlar- ning maxsus tekshirishlarida aniqlangan. Maktab o'quvchilarini rasmga o'rgatish ranglarni ayirish sezgirligining o'sishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Maktab yoshida eshitish sezgilari ham hiyla o'sadi. Ranglarni farq qilish sezgirligi bolalarga ashula o'rgatish munosabati bilan, ayniqsa, kuchli suratda o'sadi.

Maktab yoshida harakat malakalarining vujudga kelishi munosabati bilan muskul harakat sezgirligi ham o'sadi. Maxsus tekshirishlardan olingan ma'lumotlarga qaraganda, 8 yoshdan 14 yoshgacha bolalarda bu sezgirlik 50 foizdan ziyod ortadi.

Odamning mehnat faoliyati sezgilarning o'sishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ma'lumki, biron mahsulotni tayyorlaganda, shuningdek, na- zoratdan o'tkazganda moddiy narsalarga bevosita tegish (ko'rish, eshitish, paypaslab sezish va hokazo) bilan birga, shu narsalarning sezib bili- nadigan ayrim xossalari katta e'tibor berishga to'g'ri keladi, sezgi organlarining farq qilish qobiliyatiga ortiqroq talab qilishga to'g'ri keladi.

Modomiki shunday ekan, maktabda ishlab chiqarish — mehnat ta'limini amalga oshirish o'quvchilarda sensor sezgirlikning turli tomonlarini o'stirishga yordam berishi shubhasiz.

Sezgilarning o'sishi uchun jismoniy tarbiyaning muhim ahamiyati bor. Masalan, aniq harakatlar qilishga to'g'ri keladigan mashqlar muskul-harakat sezgilarini o'stiradi. Mashq qilish jarayonida sezgilarning hamma xillari o'sadi.

Sezgilarning ochiq-ravshan bo'lishida nutq katta rol o'ynaydi. Sezgilar so'z — ifodalar bilan bog'lansa, ochiq-ravshanroq bo'lib qoladi. Masalan, kuy tonlari tegishli terminlar bilan ifodalanmasa, ularni eshitishda kelib chiqadigan sezgilarni ta'riflab bo'lmaydi. So'z bilan ifodalanmagan narsa umumiy kompleksdan yaqqol ajralib turmaydi. Odanning sezgisi — aniqligi, ravshanligi, differensiallanganligi (bir-biridan ajralganligi) nutqning taraqqiy etishi bilan o'sadi va ko'p jihatdan nutq tarbiyasiga bog'liq bo'ladi.

Bolalami to'g'ri tarbiyalash sezgilarning o'sishida katta ahamiyatga egadir. Bolaning sog'lig'i va jismoniy tarbiyasi haqida g'amxo'rlik qilish, jumladan, sezgi organlarining va sensor sezgirlikning o'z vaqtida o'sishini ta'minlashdan ham iborat. Sezgilar idrok tarkibiga kiradi, shu sababli, bolalarda idrokni o'stirish bilan ularning sezgilarini ham o'stirgan bo'lamiz. Mushohadani, kuzata bilishni tarbiyalash — sezgi organlarini ham tarbiyalash demakdir, farq qilish sezgirlikni ham o'stirish demakdir.

Maktab yoshidagi bolalarda idrokning hamma turlari, asosan, ta'lim va tarbiya tufayli mazmun, aniqlik, ravshanlik jihatdan ko'p daraja ta-komillashadi. Ta'lim va tarbiya jarayonida bolalarda ixtiyoriy idrok va kuzata bilish qobiliyati o'sadi. Kuzata bilish muvaffaqiyatli o'qish uchun zarur shartlardan biridir. O'quvchilarda kuzata bilish qobiliyati ularning tafakkuri, irodasi, qiziqish-havaslari bilan birgalikda o'sib boradi. Kuzatish obyektlarini tanlashda o'quvchilarning o'zlari tashabbus ko'rsata boshlaydilar. O'quvchilar o'z idroklarini mustaqil idora qila oladilar. Ammo hamma boshqa ixtiyorsiz jarayonlar singari, ixtiyorsiz idrok ham maktab yoshidagi bolalarda hali ko'p uchraydi. Shuning uchun ham o'quvchilarga beriladigan material, ular tomonidan ixtiyorsiz va ixtiyoriy idrok qilishini mo'ljallab berilmog'i kerak.

Ta'lim va tarbiya jarayonida o'quvchilarning ko'z bilan chamalash hamda narsalarning shakli va katta-kichikligini ajrata bilish qobiliyatining yana yaxshiroq o'sishiga jismoniy tarbiya, rasm darslari bilan shug'ullanish, katta yordam beradi. Katta masofalarni ko'z bilan chamalash qobiliyatining o'sishiga ekskursiyalar, sayrga chiqishlar, kattalar bilan birgalikda dala va boshqa yerlarda mehnat jarayonida ishtirok etish yordam beradi.

Maktab yoshida vaqtni idrok qilish ham takomillashadi. O'quvchilar vaqtning, hozirgi paytning tez yoki sekin o'tayotganini aniq sezadilar. 1-4 sinf o'quvchilari, katta yoshdagi odamlar singari, ikki daqiqa, o'n daqiqa, bir soat, uch soat va shu kabi vaqtlarning o'tishini taxminan ayta oladilar.



O'quvchilarda vaqtni yana aniqroq idrok qilish qobiliyati, asosan, maktabda o'qish mashg'ulotlari to'g'ri uyushtirilishiga, mashg'ulotlarni muayyan vaqtga qarab taqsimlanishi va vazifalarni ma'lum bir o'quv soati (45 daqiqa) ichida tamom qilish talabiga bog'liq holda o'sib boradi. O'quvchilarning o'zlari ham mustaqil suratda bajarishlari lozim bo'lgan turli darslarini tayyorlash uchun vaziyatni har bir fanga taqsimlab chi- qishga majbur bo'ladilar. Darsga kech qolmasdan maktabga borib yetish to'g'risida g'amxo'rlik o'quvchilardan vaqtning o'tishiga e'tibor berishni talab etadi. O'quvchilar ma'lum bir ishni bajarish uchun lozim bo'lgan ozmi-ko'pmi muddatni fikrda hisoblab chiqishga majbur bo'ladilar. Vaqt o'lchovlarini o'rganish, doimo soatdan foydalanish ham vaqtni aniq va to'g'ri idrok qilish qobiliyatini o'stiradi.

Interaktiv usullarni qo'llash oddiy oddiy ko'rgazmalar, plakatlar, xaritalar, modellar va boshqalar bilan boshlandi. Bugungi kunda interaktiv ta'limning zamonaviy texnologiyalari eng so'nggi jihozlarni o'z ichiga oladi:

- interfaol taxtalar;
- planshetlar;
- kompyuter simulyatorlari;
- virtual modellar;
- plazma paneli;
- projektorlar;
- noutbuklar va boshqalar.

O'qitish jarayonida interaktivlik quyidagi vazifalarni hal qilishga yordam beradi:

- taqdimot materialining taqdimotini motilliyini kiritish bilan interaktiv muloqot qilish uchun qoldirish;
- kartada diagrammalar, formulalar va diagrammalar yaratish kerak bo'lmagan vaqtni tejash;
- O'rganilgan materialni topshirish samaradorligini oshirish, chunki interfaol ta'lim vositalari talabning turli hissiy tizimlarini o'z ichiga oladi;
- guruh ishlarini yoki o'yinlarni tashkil etishning qulayligi, tomoshabinlarni to'liq jalb qilish;
- o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida chuqur aloqani o'rnatish, jamoa ichidagi iqlimni yaxshilash.

**Xulosa**

Kichik maktab yoshidagi talabalar bilan o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirishda interaktiv usullar samarali hisoblanadi. Bolalar o'qituvchiga u yoki bu tasnifni qanday o'zlashtirganliklari haqida hisob beradilar. Abstrakt, mavhum va nazariy fikrlash nisbatan murakkab fikrlash turining keyingi bosqichi bo'lib hisoblanadi. Xayol muhim psixik bilish jarayonlaridan biridir. Xayolning faoliyasiz o'qituvchi gapirayotgan va darslarda yozilgan narsalarning tassavvur qilishni hamda ko'rgazmali obrazlar bilan ishlashni bilmay turib, hech qanday o'quv predmetni chinakkam o'zlashtirishi mumkin

emas. Kichik maktab yoshidagi o'quvchining xayoli uning o'quv faoliyatining ta'siri va talablari bilan tarkib topadi. Shuning bilan bir qatorda bevosita taxsurotlar (muzey, vistavkalarining borib ko'rish, kinokartinalarni ko'rish, ekskursiyalarga borishh, maktab er uchastkasida ishlash va boshqalar) ham xayolni rivojlantiradi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Umarova Gulhayo Murodiljonovna. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiruvchi texnologiyalar // American Journal of Interdisciplinary Research and Development. Volume 09, Oct., 2022. pp. 210- 224.
2. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, Zulayho Jabborova Mansur qizi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish // —Ustozlar uchunl fidoyi va jonkuyar pedagoglar jurnali. 34-son, 1-to'plam, dekabr, 2022. 8-12 b.
3. G.M. Umarova, D.O.Ximmataliyev. O'smirlarda vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishning usullari va vositalari // —Ustozlar uchunl fidoyi va jonkuyar pedagoglar jurnali. 34-son, 1-to'plam, dekabr, 2022. 13-23 b.
4. Umarova Gulhayo Murodiljanovna. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishni klasterli yondashuv asosida rivojlantirish // —Pedagogsl international research journal. Volume-21, Issue-2, November, 2022. Pp.7-10.
5. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, Qayumho'jayeva Fazilat Dilshod qiz. Kichik maktab yoshidagi o'qishga bo'lgan munosabati//—Journal of integratededucation and research. Volume2 ,ISSUE 1January 2023.pp 150-154.
6. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, Rasulova Arofat Zafarjon qizi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni aniq fanlarga qiziqishini oshirish metodikasi//—Conferencea virtual international.ARTICLES 2023.march pp 163-172.
7. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, Xamraqulova Orasta Alisherv qizi. Inklyuziv ta'lim va uning bugungi kundagi rivojlanishi//Conferencea;2022;9thl CARHSE-england decabr108-111.
8. Murodiljonovna G. U. et al. Inklyuziv ta'lim va uning bugungi kundagi rivojlanishi //Conferencea. – 2022. – C. 108-111.
11. Umarova G., Ximmataliyev D. Formation of attitudes towards learning in younger school-age students //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. B1. – C. 184-186.
9. Umarova G. Preparing future primary class teachers for professional activity based on the development of their digital competencies //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. B7. – C. 71-77.
10. Abdullayeva B., Umarova G. Organizational and pedagogical conditions of developing digital competencies of future primary class teachers //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. B7. – C. 67



**AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)**  
**international scientific journal**  
**3-son**

Nashr qilingan sana: 30.04.2024.  
Shrift: "Times New Roman".

**“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ**

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.  
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172